

Vragen en antwoorden webinars 10 en 19 november 2020

Q & A

Inhoudsopgave

1. Inwoners & participatie

- > Hoe worden bewoners betrokken bij energiebesparing en verduurzaming?
- > Het komt voor dat lokale energiecoöperaties bezorgd zijn over de risico's die men loopt bij het uitoefenen van hun activiteiten?
- > Kunnen de burgerinitiatieven in de Omgevingsvisie prioriteit krijgen?
- > Zijn er direct kosten verbonden aan een aanvraag? Kan dat een belemmering zijn om aan te vragen?
- > Per wanneer gaat de afspraak om te streven naar minimaal 50 procent lokaal eigendom in?
- > Welke rol kunnen lokale energiecoöperaties spelen om de 50 procent participatie te bereiken in samenwerking met grotere energiebedrijven?
- > Over draagvlak: is bekend wat de Friese burger hiervoor extra wil betalen?
- > Draagvlak is van groot belang, kun je het regelen dat ze bij het Duurzaam Bouwloket enkel Friese bedrijven kan inschakelen? En niet zoals nu?
- > Is het geld van buurman 1 dat via zijn ODE belasting wordt overgemaakt aan buurman 2 in de vorm van SDE geen sociale ongelijkheid?

2. Betrokken overheden / projecten

- > Als het Wetterskip duurzame energie opwekt, telt het dan als energemaatregel voor het Wetterskip of draagt het bij aan de opgave van de betreffende gemeente?
- > Welke invloed heeft de Waadagenda 2050 op de RES? In Noardeast Fryslân is bijvoorbeeld een amendement aangenomen die geen solitaire windmolens en zonnevelden op kleigrond toestaat.

- 4 > Waarom wordt per gemeente energieneutraliteit nagestreefd? Leidt dit niet tot versnippering en ineffectiviteit? Waarom niet in een collectieve aanpak?
- > Wat is de relatie tussen het gasvrij streven en de gasnota van minister Wiebes? Juist groen gas lijkt in Friesland heel kansrijk.

3. RES 1.0

7

- > Worden er ruimtelijke kaders aangegeven in de RES?
- > In de RES 1.0 worden de ambities geïnventariseerd vanuit de gemeenten. Is er in de aanloop naar de concept RES niet opgehaald wat de gemeenten willen dan?
- > Wordt er ook gekeken naar de opslag van groene energie in de RES 1.0 om daarmee de vraag en aanbod van stroom op elkaar af te kunnen stemmen?
- > Gaan wij zo meteen niet opwekken voor de Randstad?
- > Zou de RES ook geen voorstel moeten doen op welke wijze de financiering (voor particulieren en energiecoöperaties) zou kunnen worden opgelost?
- > Wordt er ook gekeken of er geen maatschappelijk geld wegvloeit uit de provincie door mooie businesscases van grote energiebedrijven?
- > Waarom komt kernenergie niet aan de orde in de RES? Kernenergie is van groot strategisch belang en we hebben het toch over strategie?
- 6 > Waarom wordt er gesproken over een Friese bijdrage met meer dan de doelstelling terwijl evenredigheid een belangrijk uitgangspunt is?
- > We wekken heel veel duurzame energie op in Nederland en die energie kan zomaar door energiemaatschappijen worden verkocht aan grote datacentra, hoe kunnen we dan onze doelstellingen halen?

4. FEA

- > Algemene vraag: Is de FEA betrokken geweest bij de concept RES?

5. Mogelijkheden warmte en elektriciteit

- > Een warmtenetwerk op basis van geothermie uit de Zuidwal vulkaan voor het gehele Waddengebied. Hoe staat de RES hierin?
- > Is het mogelijk de eilanden aan te sluiten op de elektrische infrastructuur van de huidige offshore platformen in plaats van het netwerk aan land?
- > Elektra wordt goedkoper en aardgas wordt duurder, is dat niet gunstig voor de rijken die kunnen investeren in besparing en zonnepanelen en zijn de kosten dan juist voor de armen?
- > Moet de subsidie op zonne-energie verminderd worden ten gunste van energieopslag (batterijen)?
- > Als er landelijk 1 à 2 kerncentrales zouden komen en het isolatievraagstuk wordt aangepakt is dan een groot gedeelte van de RES invulling niet overbodig.
- > Moet die restwarmte ook komen van een energie neutrale bron?
- > Is een warmtenet haalbaar en reëel in plattelandsgebied?
- > Wordt er ook nagedacht over opslag van energie?
- > Is de opslag van warmte uit water in de bodem zoals in het proefproject Heeg ook niet een vorm van opslag van warmte/energie?
- > Is het mogelijk om de energie die het windpark in het IJsselmeer gaat opwekken op te slaan op die momenten dat er weinig vraag is?

9 6. Energiewaaiër

12

- > Is de Fryske Energiewaaiër aanvullend op bijvoorbeeld de zonneladder of komt de waaiër daarvoor in de plaats?

10

- > Gaat de Fryske Energiewaaiër alleen over zon en wind?
- > Hoe verhoudt zich de Fryske Energiewaaiër tot de omgevingsvisie?

7. Liander

13

- > Moet stroom per se terug naar de centrale? Kan Liander ook opvangplaatsen opzetten bij bv nieuwe bedrijfspanden?
- > Hoe is het mogelijk dat Liander met zijn vertraagde aanleg van 'kabels' de energietransitie in hoge mate frustreert. Waarom niet tijdig gereageerd?
- > De werkwijze van Liander is soms zeer frustrerend, hoe kunnen we dat in de toekomst zoveel als mogelijk vermijden?
- > Het is toch ook wel positief dat Liander de kabels niet snel kan verzwaren? Daardoor gaan we ons meer inzetten op opslag (voorbeeld: zonneveld Oosterwolde).
- > Hoe verdeelt je eerlijk de kosten van de transitie die Liander moet maken om de energie te vervoeren van producenten naar afnemers?
- > Systemefficiëntie van Liander kent geen gemeentegrenzen. Inzake thema 'regie op ruimte'? Hoe gaan gemeenten elkaars hand vastpakken?

1. Inwoners & participatie

10 november

Hoe worden bewoners betrokken bij energiebesparing en verduurzaming?

In de Transitie Visies Warmte, de plannen die alle gemeenten moeten opstellen, wordt beschreven hoe de inwoners worden meegenomen in de warmtetransitie. Ook in de uitvoeringsstrategie van de RES is de warmtetransitie één van de onderwerpen waarop we in Fryslân regionaal willen samenwerken. Daarbij is uiteraard ook aandacht voor de dialoog met de burger.

Het komt voor dat lokale energiecoöperaties bezorgd zijn over de risico's die men loopt bij het uitoefenen van hun activiteiten?

- Voor bestuursaansprakelijkheid kan een verzekering worden afgesloten. Dat laat overigens onverlet dat net als in andere situaties men vaak niet verzekerd is bij wanbestuur. Maar als je besluiten goed voorbereid, goed onderbouwd vastlegt en geen gekke dingen doet, dan volstaat in dat soort zaken vaak een beroepsaansprakelijkheidsverzekering. De premie kan een belemmering voor veel kleine coöperaties zijn om deze aan te gaan. Daarvoor lijkt het aannemelijk om zich op provinciaal niveau collectief te verzekeren. Dat kan onze energiekoepel op verzoek van de leden oppakken.
- Voor het ontwikkelrisico van opwekinstallaties (zonneveld, energieopslag of eigen windmolen (s)) werkt Us Kooperaasje momenteel in samenwerking met de provincie Fryslân en EnergieSamen met vier andere provincies en EZK aan de opzet van een Ontwikkelfonds. Na goedkeuring van het project kan een energiecoöperatie daaruit de financiering dekken van

de aanloopkosten tot en met het moment van financial close” (een reguliere financiële instelling neemt de financiering van het gehele project over als blijkt dat het levensvatbaar en rendabel is).

- Overige risico's zullen nader moeten worden onderzocht en nader moet worden uitgewerkt hoe die kunnen worden gedekt. Daarvoor is het handig als dergelijke vragen aan onze koepel worden doorgegeven. Met elkaar hebben we meer mogelijkheden in de markt! Ons algemene emailadres daarvoor is info@uskooperaasje.frl.

Kunnen de burgerinitiatieven in de Omgevingsvisie prioriteit krijgen?

De Omgevingsvisie is niet de plek waar initiatieven voorrang kunnen krijgen. Meer aandacht voor initiatieven vanuit burgers is wel iets dat kwalitatief aan de orde kan komen bij de opstelling van de Omgevingsvisie. Het is immers een document dat in overleg met de gemeenschap wordt opgesteld. Wat wel kan is dat in de beoordeling van initiatieven bij de vergunningverlenende gekeken worden naar draagvlak en participatie. Dit is in feite wat de verordening van de provincie voor ogen heeft.

Zijn er direct kosten verbonden aan een aanvraag? Kan dat een belemmering zijn om aan te vragen?

Voor alle aanvragen zullen leges van toepassing zijn. Dit verschilt echter per gemeente en per legesverordening. In sommige situaties zou dat een belemmering kunnen zijn. Echter zijn andere kosten meestal doorslaggevend.

19 november

Per wanneer gaat de afspraak om te streven naar minimaal 50 procent lokaal eigendom in?

Het streven naar minimaal 50 procent lokaal eigendom geldt per direct, de manier waarop dit het beste ingevuld kan worden wordt echter nog uitgezocht.

Welke rol kunnen lokale energiecoöperaties spelen om de 50 procent participatie te bereiken in samenwerking met grotere energiebedrijven?

Energie coöperaties kunnen hierin een belangrijke rol spelen, zowel als initiatiefnemer van projecten maar ook als partner voor energiebedrijven.

Over draagvlak: is bekend wat de Friese burger hiervoor extra wil betalen?

Deze vraag leggen we graag neer bij het Fries Sociaal Planbureau. Zij onderzoeken regelmatig de meningen van de Friezen over bepaalde onderwerpen.

Draagvlak is van groot belang, kun je het regelen dat ze bij het Duurzaam Bouwloket enkel Friese bedrijven kan inschakelen? En niet zoals nu?

Het Duurzaam Bouwloket promoot Friese bedrijven. Het verplichten van klanten om alleen diensten van enkel Friese bedrijven mag niet.

Is het geld van buurman 1 dat via zijn ODE belasting wordt overgemaakt aan buurman 2 in de vorm van SDE geen sociale ongelijkheid?

De ODE (Opslag Duurzame Energie- en klimaattransitie) is een landelijke belastingmaatregel. Het idee erachter is dat het energiebesparing stimuleert en dat met de opbrengsten duurzame energieprojecten kunnen worden gefinancierd. De ODE geldt voor alle inwoners, net zoals het in principe kunnen aanvragen van SDE.

2. Betrokken overheden / projecten

10 november

Als het Wetterskip duurzame energie opwekt, telt het dan als energiemaatregel voor het Wetterskip of draagt het bij aan de opgave van de betreffende gemeente?

Uiteindelijk draagt dit bij aan de gemeentelijke ambitie omdat het initiatief op gronden van gemeenten gerealiseerd zullen worden. Daarnaast draagt het uiteraard ook bij aan de eigen doelstelling van het Wetterskip zelf. Hetzelfde geldt ook voor bedrijven die hun eigen stroom opwekken.

Welke invloed heeft de Waadagenda 2050 op de RES? In Noardeast Fryslân is bijvoorbeeld een amendement aangenomen die geen solitaire windmolens en zonnevelden op kleigrond toestaat.

Overheden in Fryslân zullen de huidige (beleids-)ruimte willen hanteren als vaste kaders die de mogelijkheden en beperkingen voor het Friese bod bepalen. Ze hebben immers hun beleid niet voor niets vastgesteld. Het huidige beleid van gemeenten en provincie geeft samen het Friese perspectief weer voor de energietransitie. Richting de RES 1.0 is de mogelijkheid gegeven aan de gemeenten en Wetterskip Fryslân om initiatieven waar gemeenten achterstaan, maar die mogelijk niet passen binnen de provinciale kaders, in te dienen bij de provincie. De provincie gaat deze initiatieven bekijken en in gesprek met de betreffende overheid over de mogelijkheden.

Waarom wordt per gemeente energieneutraliteit nagestreefd? Leidt dit niet tot versnippering en ineffectiviteit? Waarom niet in een collectieve aanpak?

Gemeenten kiezen zelf hun energietransitie ambities. Binnen de RES kunnen er afspraken gemaakt worden over een gezamenlijke ambitie en over de wijze waarop de energietransitie vorm gegeven wordt. In het document RES 1.0 zullen hierover voorstellen gedaan worden.

19 november

Wat is de relatie tussen het gasvrij streven en de gasnota van minister Wiebes? Juist groen gas lijkt in Friesland heel kansrijk.

Groene gassen (zowel biogas als ook waterstof) kunnen een rol spelen in de warmtetransitie. De hoeveelheid beschikbare groene gassen is echter beperkt. Daarom wordt goed gekeken welke alternatieven er allemaal zijn (warmtenetten, warmtepompen, etc.)

3. RES 1.0

10 november

Worden er ruimtelijke kaders aangegeven in de RES?

Overheden in Fryslân zullen de huidige (beleids-)ruimte willen hanteren als vaste kaders die de mogelijkheden en beperkingen voor het Friese bod bepalen. Ze hebben immers hun beleid niet voor niets vastgesteld. Het huidige beleid van gemeenten en provincie geeft samen het Friese perspectief weer voor de energietransitie. Richting de RES 1.0 is de mogelijkheid gegeven aan de gemeenten en het Wetterskip Fryslân om initiatieven waar gemeenten achterstaan maar mogelijk niet passen binnen de provinciale kaders in te dienen bij de provincie. De provincie gaat deze initiatieven bekijken en in gesprek met de betreffende overheid over de mogelijkheden.

In de RES 1.0 worden de ambities geïnventariseerd vanuit de gemeenten. Is er in de aanloop naar de concept RES niet opgehaald wat de gemeenten willen dan?

In het traject naar de concept RES zijn geen individuele ambities opgehaald bij de gemeenten. Mede gezien het korte tijdsbestek is er toen gekozen om enkel gerealiseerde projecten en pijplijn projecten mee te nemen in het concept bod. Voor de RES 1.0 zijn deze ambities wel opgehaald.

Wordt er ook gekeken naar de opslag van groene energie in de RES 1.0 om daarmee de vraag en aanbod van stroom op elkaar af te kunnen stemmen?

Diverse partijen onderzoeken momenteel de (grootschalige) opslag van energie, hierover zijn echter nog veel vragen. Niet alleen technische maar ook juridische en financiële. De RES 1.0 zal daarom niet veel duidelijk kunnen bieden op de punt. Wel wordt hier ook landelijk veel aandacht voor gevraagd.

Gaan wij zo meteen niet opwekken voor de Randstad?

Alle RES-regio's dragen gezamenlijk bij aan het halen van de doelstellingen uit het Nationaal Klimaatakkoord. Voor Fryslân geldt daarnaast dat we ook eigen ambities hebben. De totale opwek in Friesland is momenteel nog steeds minder dan het eigen gebruik. We importeren nu dus stroom in plaats van dat we stroom leveren.

19 november

Zou de RES ook geen voorstel moeten doen op welke wijze de financiering (voor particulieren en energiecoöperaties) zou kunnen worden opgelost?

Dit punt komt in de RES niet direct aan de orde, maar we kijken hier wel naar samen met de maatschappelijke organisaties in de Friese Energie Alliantie.

Wordt er ook gekeken of er geen maatschappelijk geld wegvloeit uit de provincie door mooie businesscases van grote energiebedrijven?

In de RES 1.0 wordt een plan van aanpak opgenomen over hoe we in Fryslân lokaal eigendom willen borgen in de uitvoering van projecten. Zodat de baten zoveel als mogelijk in Fryslân blijven.

Waarom komt kernenergie niet aan de orde in de RES? Kernenergie is van groot strategisch belang en we hebben het toch over strategie?

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de RES-regio's hun voor de opwekking van stroom via zonne-energie en windenergie op land inzichtelijk maken. De keuze om wel of niet te investeren in kernenergie is exclusief voorbehouden aan de Rijksoverheid. Daar ligt ook de bevoegdheid om een vergunning te geven aan een bedrijf dat een kerncentrale wil bouwen en exploiteren.

Waarom wordt er gesproken over een Friese bijdrage met meer dan de doelstelling terwijl evenredigheid een belangrijk uitgangspunt is?

Er is geen regionale doelstelling opgelegd, elke RES regio kijkt zelf wat ze kan en wil bijdragen aan het behalen van de gezamenlijke doelstellingen uit het Klimaatakkoord. RES-regio's verschillen onderling ook sterk in omvang. Waar de RES regio Fryslân de hele provincie omvat, zijn er ook provincies waar meerdere RES-regio's zijn.

We wekken heel veel duurzame energie op in Nederland en die energie kan zomaar door energiematschappijen worden verkocht aan grote datacentra, hoe kunnen we dan onze doelstellingen halen?

Via de afspraken in het Klimaatakkoord streven we ernaar om uiteindelijk alle energie die we in Nederland gebruiken ook duurzaam op te wekken. Dat houdt ook in dat we bedrijven die zich hier mogen vestigen willen voorzien van duurzame energie.

4. FEA

Algemene vraag: Is de FEA betrokken geweest bij de concept RES?

Ja, de FEA is betrokken bij de concept RES. De FEA heeft ook een reactie gegeven op de concept RES.

5. Mogelijkheden warmte en elektriciteit

10 november

Een warmtenetwerk op basis van geothermie uit de Zuidwal vulkaan voor het gehele Waddengebied. Hoe staat de RES hierin?

De potentiële warmtebronnen in Friesland, inclusief aardwarmte zijn meegenomen in de 'Regionale Structuur Warmte'. Over de daadwerkelijke toepassing van warmtebronnen zal bij de individuele gemeenten worden besloten en niet in RES verband.

Is het mogelijk de eilanden aan te sluiten op de elektrische infrastructuur van de huidige offshore platformen in plaats van het netwerk aan land?

Nee, dat kan niet. De boorplatforms hebben het volle vermogen nodig om zelf te kunnen draaien.

Elektra wordt goedkoper en aardgas wordt duurder, is dat niet gunstig voor de rijken die kunnen investeren in besparing en zonnepanelen en zijn de kosten dan juist voor de armen?

Dit aandachtspunt wordt vaker benoemd. Daarom is betaalbaarheid van de energietransitie in de afspraken tussen de woningbouwcorporaties, huurdersvertegenwoordigers en gemeenten een heel belangrijk punt. Ook richting de Rijksoverheid geven we dit signaal af.

Moet de subsidie op zonne-energie verminderd worden ten gunste van energieopslag (batterijen)?

Dit zou niet gunstig zijn. Het klopt dat de kosten voor opslag nog hoog zijn. Het behouden van zowel subsidie voor zon als voor opslag is van belang.

Als er landelijk 1 à 2 kerncentrales zouden komen en het isolatievraagstuk wordt aangepakt is dan een groot gedeelte van de RES invulling niet overbodig.

Als kernenergie ooit weer wordt toegepast in Nederland is het niet de verwachting dat dit voor 2030 zou gebeuren. De RESsen hebben een opdracht om maatregelen voor 2030 te realiseren. Besluitvorming over kernenergie is voorbehouden van de nationale overheid.

19 november

Moet die restwarmte ook komen van een energie neutrale bron?

Het korte antwoord is nee. Iedereen mag restwarmte hergebruiken, ook als het niet 'fossielvrij' ontstaat. Het streven is uiteraard om op termijn alleen duurzame warmtebronnen te gebruiken.

Is een warmtenet haalbaar en reëel in plattelandsgebied?

Dat is erg afhankelijk van het aantal aansluitingen en de beschikbare warmtebron. Er bestaan echter kleine warmtenetten van 40-50 woningen (collectieve warmtepompen), dus het is mogelijk.

Wordt er ook nagedacht over opslag van energie?

Hier wordt wel naar gekeken, onder andere door Liander. Er moet echter nog een boel op dit punt worden uitgezocht, ook door de Rijksoverheid.

Is de opslag van warmte uit water in de bodem zoals in het proefproject Heeg ook niet een vorm van opslag van warmte/energie?

Dat klopt.

Is het mogelijk om de energie die het windpark in het IJsselmeer gaat opwekken op te slaan op die momenten dat er weinig vraag is?

In principe kan de opgewekte energie van het windpark worden opgeslagen. Omdat dit windpark echter direct aangesloten is op het netwerk van Tennet, zal dit in de praktijk voorlopig niet aan de orde zijn. Opslag zal alleen van toepassing zijn als een grote hoeveelheid energie geproduceerd wordt maar niet op het net kan worden gebracht. Dat kan in de toekomst wel gaan gebeuren is de voorspelling.

6. Energiewaaier

10 november

Is de Fryske Energiewaaier aanvullend op bijvoorbeeld de zonneladder of komt de waaier daarvoor in de plaats?

Het is aanvullend en ondersteunend.

Gaat de Fryske Energiewaaier alleen over zon en wind?

In het algemeen ja. Er is wel een samenhang in de uitvoering van projecten met andere projecten voor opwekken van duurzame warmte.

Hoe verhoudt zich de Fryske Energiewaaier tot de omgevingsvisie?

De waaier is een handreiking waar veel aandacht uitgaat naar landschappelijk inpassing. Daar is zeker een link met de omgevingsvisie. De waaier kan dus de ruimtelijke inpassing van zon en wind ondersteunen als onderdeel van de uitvoering van de visie of (op gemeentelijk niveau) het tot stand komen van een eigen visie.

7. Liander

10 november

Moet stroom per se terug naar de centrale? Kan Liander ook opvangplaatsen opzetten bij bv nieuwe bedrijfspanden?

Stroom die bijvoorbeeld met zonnepanelen wordt opgewekt, wordt zoveel mogelijk direct in de omgeving van die opwek gebruikt. Pas als er meer productie is dan vraag, wordt stroom verder vervoerd naar andere plekken waar vraag is.

19 november

Hoe is het mogelijk dat Liander met zijn vertraagde aanleg van 'kabels' de energietransitie in hoge mate frustriert. Waarom niet tijdig gereageerd?

Alle investeringen die Liander doet, worden betaald door de 'gebruikers' van Liander. Omdat hier voor die gebruikers geen vrije keuzemogelijkheid is, worden netbeheerders gecontroleerd door de Autoriteit Markt en Consument (ACM). Die bepaalt of een investering daadwerkelijk marktconform is. Die controle beperkt de mogelijkheid voor een netbeheerder om strategische voorinvesteringen te doen.

De werkwijze van Liander is soms zeer frustrerend, hoe kunnen we dat in de toekomst zoveel als mogelijk vermijden?

Er is binnen de RES-regio Fryslân goede afstemming met Liander over de benodigde investeringen in het netwerk.

Het is toch ook wel positief dat Liander de kabels niet snel kan verzwaren? Daardoor gaan we ons meer inzetten op opslag (voorbeeld: zonneveld Oosterwolde).

Hoe verdeel je eerlijk de kosten van de transitie die Liander moet maken om de energie te vervoeren van producenten naar afnemers?

De kosten van Liander worden eerlijk verdeeld over alle miljoenen gebruikers van Liander.

Systemefficiëntie van Liander kent geen gemeentegrenzen. Inzake thema 'regie op ruimte'? Hoe gaan gemeenten elkaars hand vastpakken?

Juist door samen te werken, bijvoorbeeld in de RES, worden deze afwegingen goed gemaakt.